

4 | 2024

český
časopis
historický

The Czech Historical Review

Ročník 122 / Založen 1895

Lukáš FASORA – Anna PEČINKOVÁ – Zdeňka STOKLÁSKOVÁ
*Akademická věž ze slonoviny. Státní financování a autonomie vysokých škol
1849–1939*

Brno, CDK 2022, 295 s., ISBN 978-807325-540-4.

Brněnští autoři knihy si předsevzali nelehký úkol – zmapovat financování a možnou autonomii vysokých škol na území monarchie a posléze Československa v dlouhém časovém úseku 1849–1939 (projekt GA ČR *Státní financování a autonomní správa vysokých škol 1849–1939*), kdy na začátku období, v jeho třech čtvrtinách (přibližně, tj. po 1918), a na konci sledovaného úseku nastaly velké společenské, politické i hospodářské změny. Z hlediska financování asi byla největší ta po roce 1918.

Je velmi těžké v tomto ohledu srovnávat nesrovnatelné – začátek a konec období. Kniha netradičně začíná kapitolami o financování, které opravdu podávají nový pohled. Snaží se postavit vedle sebe informace o financování všech vysokých škol na území monarchie po roce 1849 a vyvodit z nich, zda byly financovány stejně, popř. jaká byla politika financování jednotlivých vysokých škol. Stejným způsobem pochopitelně financovány nebyly, ač to bylo proklamováno státními institucemi.

Tabulky ve vložených přílohách na křídovém papíru ukazují rozdílné příjmy univerzit a jejich zdroje v letech 1892–1905, tedy v malém výseku celého zkoumaného období. Údaje jsou dílčí, přesto zajímavé. Otázka však zní, zda je možné srovnávat vysoké školy za monarchie tak, jak to autoři předkládají čtenářstvu.

Je obtížné vedle sebe řadit financování univerzit a technik a vyvozovat z toho – jako jeden ze závěrů, že pracovaly za rozdílných materiálních podmínek. Stát přihlížel i k vlastním zdrojům financování těchto rozdílných typů škol, které jsou patrné i z přiložených tabulek. Techniky měly samozřejmě větší možnosti samofinancování z výsledků oborů na nich rozvíjených, byly a jsou podporovány průmyslem, který má zájem na absolventech konkrétních disciplín apod.

U univerzit je uvedené spolufinancování možné jen u některých z fakult (nejvíce lékařských, jak autoři v druhé části knihy v jiných souvislostech i uvádějí), a jen do určité míry. U univerzit je rozdíl i mezi klasickými, staršími školami, které již na začátku sledovaného období měly nějaké budovy, vybavení, byť byla a je samozřejmě potřeba ho modernizovat, postupně obměňovat, oproti nově vzniklým univerzitám, které potřebovaly mnohem větší dotaci do začátku. O tom autoři píší např. na s. 63–64, kde se podivují na rozdílnými výšemi dotací pro českou a německou univerzitu v Praze ve srovnání s novou univerzitou v Černovicích.

Rozdíly ve financování jsou i uvnitř univerzit, mezi fakultami (viz i v knize zmíněný případ teologických fakult, s. 86), což opět ovlivňuje celkové financování, protože ne všechny univerzity mají ve svém rámci stejné fakulty (pražská a vídeňská univerzita byly „kompletní“ *studia generalia*, zatímco třeba v Innsbrucku dlouho chyběla lékařská studia apod.). I toto je téma zatím zcela nezpracované. Vedle toho všeho hrál velkou roli postoj města k univerzitě (i technice), kde sídlila, národnostní složení regionu, studovatelné obory apod. V tak dlouhém sledovaném období zkrátka hraje větší či menší roli příliš mnoho faktorů, takže efekt srovnání je malý.

Část o financování ukázala, že zde je potřeba nejprve provést analýzu financování konkrétní vysoké školy v tomto období samostatně, s rozbořením i dalších geografických, lokálních, národnostních apod. souvislostí v daném období. Teprve až taková analýza bude k dispozici pro alespoň většinu sledovaných vysokých škol – a není to v tuto chvíli ani pro největší z bývalých československých, pro Univerzitu Karlovu v Praze, pak bude možné srovnávat shodně sledované faktory a vyvozovat z nich věrohodnější srovnání.

Další výzkum financování univerzit lze založit na navržené periodizaci vývoje po roce 1849: 1. etapa: do počátku 90. let, kde byl dílčím mezníkem rok 1873 (zrušení doktorských sborů), jako završení Exner-Bonitzových (thunovských) reforem; 2. etapa: od devadesátých let 19. století do dvacátých let 20. století s intermezzem 1914–1918 – zaměřením na prosazování ekonomické autonomie vysokých škol, hledání funkčních vazeb na stát, ať už monarchii, nebo novou republiku; 3. etapa: defenzivní fáze třicátých let 20. století, kdy následkem hospodářské krize se vysoké školy snaží ve společnosti odůvodnit svou existenci a udržet exkluzivitu, třeba pomocí zefektivňování svého provozu.

Autoři v první části, a vlastně v celé knize v myšlenkách i v textu skáčou v čase od poloviny 19. století do poloviny 20. století, občas se nedá odhadnout, o které fázi právě hovoří, a občas i s věcnými nepřesnostmi. Tady lze uvést jeden příklad z mnoha – s. 38, kde se hovoří o rozdílech ve financování mezi univerzitami a technikami „... sem počítány i vysoké školy zemědělské...“ – proč množné číslo? V monarchii existovala od roku 1872 jen *Hochschule für Bodenkultur*, zemědělství se studovalo až do doby po 2. světové válce jako jedna ze součástí technických vysokých škol.

I autonomie škol se ve sledovaném období hodně změnila. Věnuje se jí převážně druhá část knihy s přesahy zpět k financování, protože to jsou pochopitelně spojené nádoby. Zde se autoři věnují různým faktorům, které podle nich autonomii ovlivňovaly. Zmiňují např. politické prostředí příslušné doby, ale rovněž velkou po-

zornost věnují vděčnému tématu židovských hodnotářů zejména na pražské univerzitě, které je důležité, ale již mnohokrát omílané a zpracované. V některých partiích této části působí kniha dojmem bezradnosti, jako by najednou autoři nevěděli, o čem psát, a proto obsírněji rozebírají třeba volby rektorů, nebo organický statut pražské techniky z šedesátých let 19. století.

Závěr knihy je trochu překvapivý. Najednou v obecných rysech zmiňuje komparaci univerzitního prostředí s justicí a obcemi (s. 264), ačkoli předtím o tom není zmínky, a čtenář tedy nemá o situaci v těchto prostředích více informací.

Shrnu-li tedy stručně obsah knihy, lze říci, že kapitoly o financích ukazují, že je to téma, kde je výzkum na samém počátku. Už nyní je jasné, že financování univerzit a financování technik – byť proklamace od státních institucí byly pro všechny vysoké školy obdobné – směřovalo trochu jinak. Proto je poněkud zavádějící stavět je vedle sebe do téže tabulky. Část knihy o autonomii nepřináší nic zásadně nového. Jsou tam sdělení či rozpracování témat, která jsou novým dílčím přínosem k výzkumu. Namátkou mezi ně patří zajímavá tabulka se jmény hlasujících šlechticů o jazykové autonomii na pražské univerzitě na českém zemském sněmu v roce 1866 na s. 141–143.

Knihu tedy jistě nelze při výzkumu univerzit v novověku opominout. Je třeba z ní vytěžit otázky k budoucímu zodpovězení, popř. v ní vyhledat malá prohloubení a rozšíření otázek již prozkoumaných problémů.

Milada Sekyrková

Creative Commons

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons – Uveďte původ – Neužívejte komerčně – Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní. Licenční podmínky jsou dostupné zde: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.cs>.

